

La perla

Carles Montpart Tura

John Steinbeck és un dels grans narradors nord-americans del segle XX. La seva novel·la més ambiciosa, El raïm de la ira, va causar un gran impacte en una societat que tot just s'estava recuperant de la Gran Depressió i li va valer l'obtenció del prestigiós premi Pulitzer. Més endavant, l'any 1962, Steinbeck guanyaria el Premi Nobel de Literatura pel conjunt de la seva obra. La nova traducció d'una de les seves novel·les més populars, La perla, pot ser una bona introducció al conjunt de la seva novel·lística.

John Steinbeck

Califòrnia, la terra promesa

John Steinbeck va néixer el 27 de febrer de 1902 a Salinas, aleshores una petita població rural de Califòrnia, a unes vint-i-cinc milles de la costa central del Pacífic, al sud de San Francisco. Era d'ascendència alemanya, anglesa i irlandesa. Johann Adolf Grossteinbeck, el seu avi patern, va emigrar als Estats Units el 1858 atret pels nombrosos atractius que oferia en aquells moments Califòrnia. Hi va comprar deu acres de terra, hi va fundar una pròspera granja i va escurçar el nom de la família a Steinbeck.

El seu pare, John Ernest Steinbeck, va exercir com a tresorer del comtat de Monterey. Era una persona insegura i depressiva que, després de diversos daltabaixos professionals, es va sentir profundament fracassat. La mare, Olive Hamilton, era filla d'un irlandès robust i destre en mil oficis, Samuel Hamilton, que l'any 1872 també havia emigrat a Salinas i hi havia adquirit una finca. La mare, que de soltera havia estat mestra, era una dona de caràcter fort, ambiciosa, molt compromesa amb la causa dels més dèbils i que sempre va compartir amb el seu fill la passió per llegir i escriure.

De petit, Steinbeck passava els estius treballant en tot tipus de feines manuals per ajudar a l'economia familiar. Més endavant, i malgrat la tendència del futur escriptor a la vida bohèmia i a la seva decidida vocació de ser escriptor, la insistència dels seus pares va fer que es matriculés a la carrera de biologia marina a la Universitat de Stanford, on hi va assistir intermitentment durant sis anys. Al final, a causa de la disciplina que requerien els estudis i al seu desinterès per les matèries que cursava, l'any 1925 Steinbeck va abandonar definitivament les aules sense obtenir cap titulació acadèmica.

Durant l'època universitària i fins més endavant, al llarg dels anys trenta, Steinbeck exercí tota mena d'oficis i feines ocasionals per mantenir-se, mentre dedicava una bona part del seu temps lliure a escriure. Després d'una primera anada a Nova York, i veient que no podia publicar els seus escrits, va tornar a Califòrnia on va treballar d'obrer de la construcció, de guarda d'un complex de vacances o de venedor d'un centre comercial, i va conviure amb migrants a les granges de remolatxa sucrera de Spreckels, on va conèixer els aspectes més durs de la vida dels treballadors rurals i el costat més fosc de la naturalesa humana, elements que li van proporcionar el material d'una gran part de les seves obres.

L'any 1930 Steinbeck es va

John Steinbeck i Elaine Scott

casar a Los Angeles amb Carol Henning, una noia que havia conegut en una de les seves múltiples ocupacions, i els dos es van instal·lar en aquesta ciutat. Més endavant, i a causa de les estretors econòmiques que passaven, Steinbeck i Carol es van traslladar de nou a Pacific Grove, Califòrnia, a una casa de camp propietat del seu pare, a la península de Monterey. L'ancià Steinbeck va donar a John habitatge gratuït, paper per als seus manuscrits i, a partir de 1928, préstecs que li van permetre escriure sense buscar feina. Durant la Gran Depressió, Steinbeck va comprar un petit vaixell, i més tard va afirmar que podia viure dels peixos i crancs que recollia del mar, i de les verdures fresques del seu jardí i de les granges locals.

Influència de Darwin, Spencer i Ricketts

Durant la seva estada a la Universitat de Stanford, l'escriptor es va familiaritzar amb les idees de Charles Darwin i la seva teoria de la selecció natural de les espècies, així com amb el pensament de Herbert Spencer, que aplica les teories biològiques i evolucionistes de Darwin als fenòmens socials i concep la societat com un organisme semblant a l'animal. Ara bé, la influència més decisiva en el pensament de Steinbeck va ser la del biòleg marí Edward F. Ricketts, amb qui el novel·lista va mantenir una amistat molt estreta des de l'any 1930 fins que aquest va morir prematurament l'any 1948.

El biòleg sostenia que l'home és un ésser insatisfet, i que l'ànsia constant que manifesta per canviar les seves condicions de

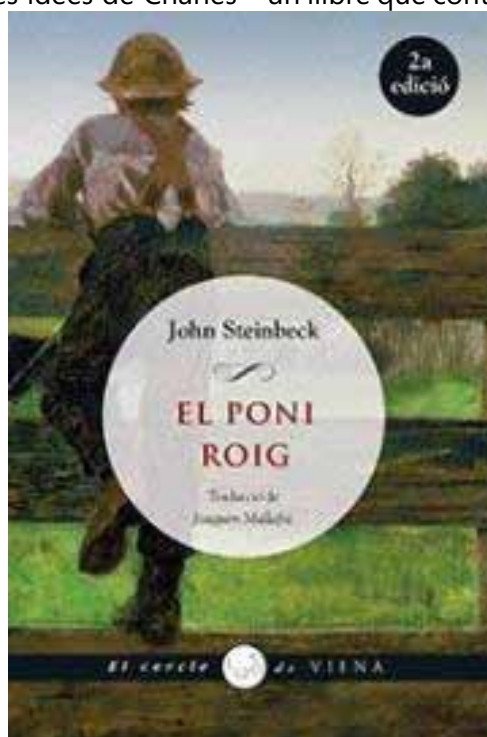

vida no és altra cosa que la seva inadaptació al medi. Quan l'ésser humà, a més, és primari i es troba en la misèria, els esforços amb què intenta sortir de l'estat de prostració social en què viu estan condemnats al fracàs com a conseqüència, precisament, de la falta de formació i de la pobresa. Aquest determinisme i fatalisme social és el que trobem al darrere d'una bona part dels personatges creats per Steinbeck a les seves novel·les.

Primeres obres

La primera novel·la de Steinbeck, *La copa d'or*, publicada el 1929, es basa en la vida i la mort de Henry Morgan, un famós pirata anglès que va assolir les costes d'Amèrica Central durant el segle XVII. El motiu artúric de la recerca del grial serveix a l'autor per demostrar que entre el desig i la realitat hi ha tot un abisme. A aquesta novel·la van seguir *Les prades del cel* (1932), un llibre que conté dotze històries familiars enllaçades amb el tema comú del paradís perdut i del miratge que sovint és la felicitat, i *A un Déu desconegut* (1933), que presenta una història en què destaca la integració de l'home i la natura. Aquestes tres novel·les, que eren fruit de gairebé set anys d'escriptura, van aportar a Steinbeck molt pocs ingressos. I, tot i que la qüestió econòmica no li importava gaire, sí que tenia en certa manera l'orgull ferit pel fet de no ser capaç de guanyar-se la vida amb la literatura. Cap d'aquestes tres novel·les ha estat fins ara traduïda al català.

Després de publicar *La copa d'or*, tant Elizabeth Smith, una professora de literatura de Stanford, com la seva agent literària, li van aconsellar que

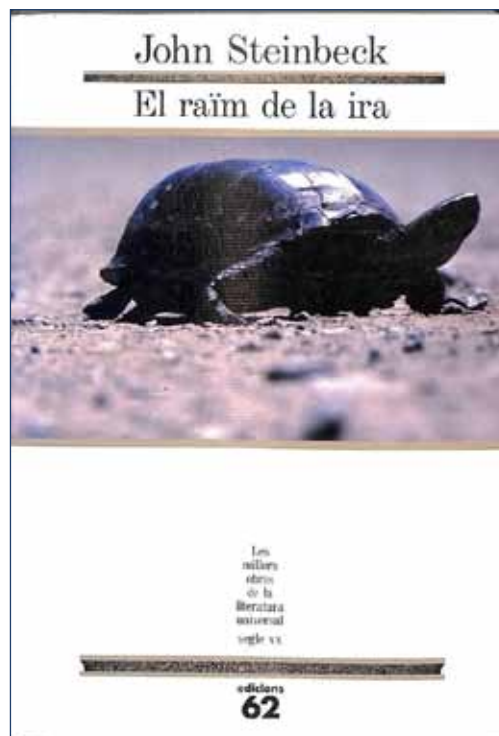

escrivís basant-se en l'observació directa del seu entorn californià. Les següents novel·les que va publicar, *El poni roig* (1933, Viena Edicions, 2011, traducció de Joaquim Mallafrè) i *Tortilla flat* (1935, Cruïlla, 1997, traducció d'Ada Arbós i Bo), van suposar els seus dos primers grans èxits.

A *El poni roig* —primerament traduïda per Josep Vallverdú, a l'editorial Aliorna, l'any 1989, una edició avui introbable—, Steinbeck explica amb quatre episodis independents la vida de Jody, un nen de deu anys que viu en un ranxo a la vall de Salinas, Califòrnia. A les quatre històries el protagonista es veu enfrontat a situacions que el faran adonar-se de la duresa que pot representar abandonar la infantesa per entrar al món dels adults. La prosa de Steinbeck és aquí especialment intimista i subtil, enormement suggerent, malgrat que les situacions que relata no siguin gens amables per al protagonista.

Les crítiques favorables que va rebre *El poni roig* van animar l'autor a continuar en aquest nou camí de la seva narrativa, que es va fer encara més visible a *Tortilla flat*. En aquesta novel·la, que va ser el seu primer gran èxit literari i comercial, Steinbeck narra la vida d'un grup de *paisanos* —mexicans pobres d'origen indígena establerts a Monterey, Califòrnia— que presenta com un col·lectiu de gent generosa, altruista i que com que no se senten especialment lligats a les propietats, representen, de fet, una alternativa al materialisme d'una societat més "respectable" però també més infeliç i frustrant.

La narració, que té el to de la novel·la picaresca, té passatges

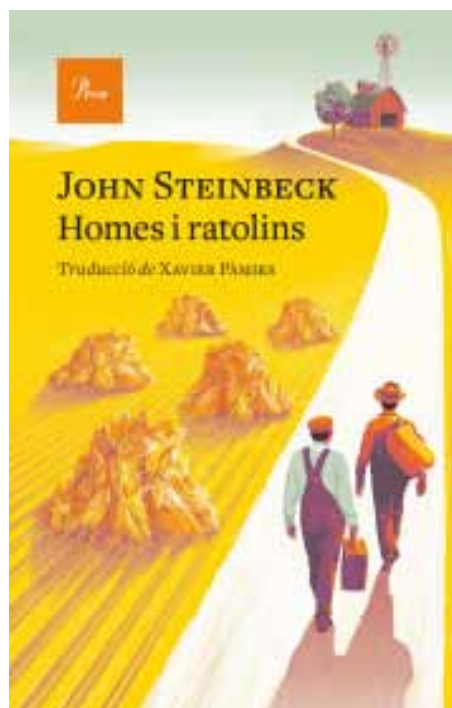
autènticament hilarants, i dibuixa uns personatges tan peculiars que el lector n'acaba tenint un record inesborrable. Steinbeck, a més, que ben aviat havia sentit simpatia per la causa dels treballadors menys afavorits, i amb els quals havia conviscut en diverses ocasions, comença en aquesta novel·la a mostrar un grau de consciència social que anirà augmentant en les seves obres posteriors. *Tortilla Flat* va ser adaptada com a pel·lícula homònima l'any 1942, protagonitzada per Spencer Tracy, Hedy Lamarr i John Garfield, un amic de Steinbeck. Amb part dels ingressos, l'autor es va construir un ranxo d'estiu a Los Gatos.

Consolidació literària

A l'obra següent, *En una batalla dubtosa* (1936), el compromís social de Steinbeck ja és un fet. La novel·la narra l'organització d'una vaga de recol·lectors de cotó en boca de dos dirigents comunistes. Crua i violenta,

la novel·la s'inspira en personatges i fets que l'autor va conèixer de molt a prop i hi assaja amb èxit l'objectivitat naturalista. Tampoc no hi ha traducció catalana.

Més endavant *Homes i ratolins* (1937, Proa, 1964, traducció de Manuel de Pedrolo, reeditada a Vicens Vives, 1994), l'obra que el va llançar definitivament a la fama, torna a recollir la preferència de Steinbeck per descriure el costat més humà dels desfavorits. En aquesta ocasió presenta la història del desig de dos treballadors temporers d'aconseguir un tros de terra en propietat. Com sempre, es tractarà de la infructuosa recerca de la terra promesa i de la felicitat, un paradís que a la Califòrnia de l'època ja no era més que una quimera. *Homes i ratolins* també es va adaptar com

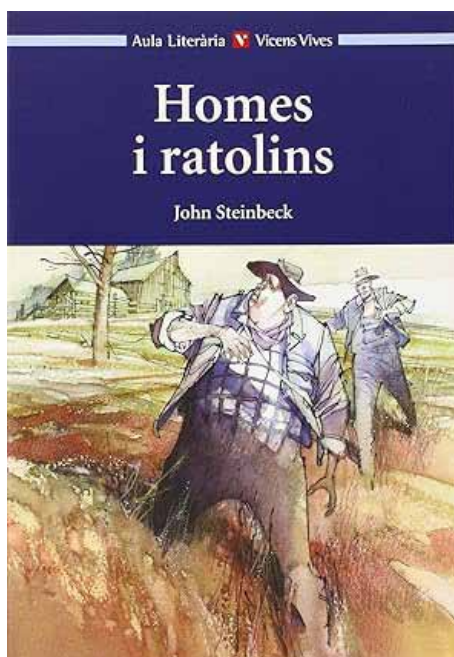

a pel·lícula de Hollywood l'any 1939, amb Lon Chaney Jr. com a Lennie i Burgess Meredith com a George. Posteriorment l'any 1992 se'n va fer una nova versió dirigida per Gary Sinise i interpretada pel John Malkovich i el mateix Sinise.

A la traducció de Manuel de Pedrolo caldrà sumar-hi a partir d'aquesta tardor una nova traducció de Xavier Pàmies que publicarà Proa. Una bona ocasió per llegir, o rellegir, aquest autèntic clàssic. L'obra va tenir una versió teatral que es va estrenar amb molt d'èxit a Nova York. Steinbeck no va anar a l'estrena i va preferir seguir coneixent de primera mà les pèssimes condicions dels treballadors de diverses explotacions agrícoles. Aquesta situació la va denunciar diverses vegades a través d'articles publicats al llarg de 1938 a la revista *Life*.

La culminació d'aquesta etapa novel·lística és sens dubte la publicació de *El raïm de la ira* (1939; Edicions 62, 1993, traducció de Mercè López Arnabat), on s'explica l'odissea dels Joad, una família d'Oklahoma que veu embargada la seva granja a causa de la depressió i de la sequera i que emprèn un llarg viatge fins a Califòrnia per trobar-hi feina. Un cop allà, però, només troben misèria, explotació i fam. En aquesta ocasió Steinbeck aconsegueix combinar una prosa descriptiva i sonora amb uns diàlegs vius i plens d'expressions populars, lluny de l'esquematisme que se li havia retret d'alguna de les seves obres anteriors.

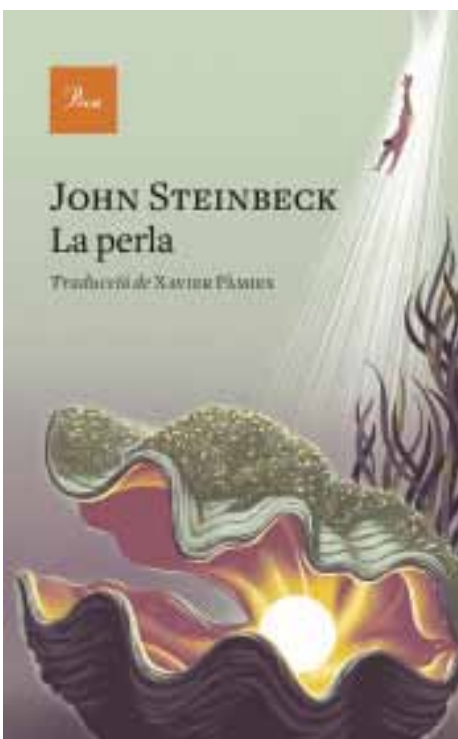
Tot i que *El raïm de la ira* té un valor universal, els fets que s'hi expliquen reflectien una realitat que en aquell moment tothom podia reconèixer. És per això que aquesta novel·la es va convertir en un motiu de controvèrsia

nacional: va ser condemnada per extremistes de tots els signes, va ser atacada amb pamflets, va ser denunciada pels predicadors i fins i tot va ser cremada a la foguera per part d'elements instigats per les poderoses cooperatives agrícoles de Califòrnia, que també van impedir la distribució del llibre en alguns punts dels Estats Units. No només es denunciava l'avarícia dels poderosos sinó que reduïa el mite de la terra promesa americana a això, un mite. La magnífica versió cinematogràfica de la novel·la que es va estrenar l'any 1940, dirigida per John Ford i protagonitzada per Henry Fonda i Jane Darwell, i l'obtenció dels premis National Book Award i Pulitzer no van fer més que incrementar la seva

popularitat i consolidar *El raïm de la ira* com un dels grans clàssics imprescindibles de la literatura nord-americana del segle XX.

La Segona Guerra Mundial

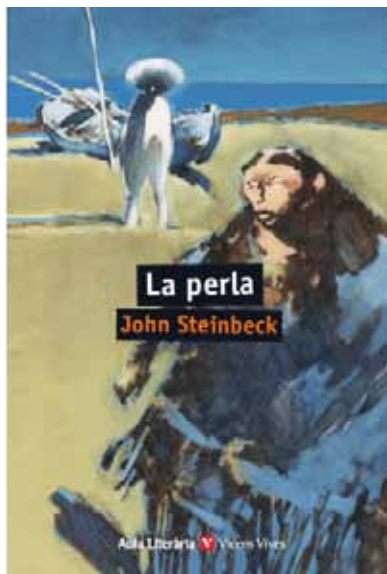
Tot i el que acabem de dir, Steinbeck no acabava d'estar satisfet de la seva novel·la més importat. Creia que no havia sabut expressar prou bé tot el seu pensament, i fins i tot dubtava que el gènere novel·lístic fos el mitjà més adequat per fer-ho. La seva notorietat social, en canvi, el va portar a fer moltes amistats en el món del cinema —a partir de les pel·lícules sobre les seves obres—, a escriure el guió de *Viva Zapata!*, el famós film d'Elia Kazan, i a apropar-se als polítics de la Casa Blanca. En el pla personal, dos matrimonis fracassats —el 1942 s'havia separat de Carol i s'havia tornat a casar amb Gwyndolyn Conger, amb qui va tenir dos fills— el van fer infeliç, fins que l'any 1948 va conèixer Elaine Scott, una professional del teatre que li va tornar l'estabilitat emocional i amb

la qual es va casar l'any 1950 i va viure els millors dels seus dies.

L'any 1943, Steinbeck va servir com a corresponsal de guerra de la Segona Guerra Mundial per al *New York Herald Tribune* i va treballar amb l'Oficina de Serveis Estratègics (predecessor de la CIA). Va ser en aquell moment que es va fer amic de Will Lang Jr., de la revista *Time/Life*. Durant la guerra, Steinbeck va acompanyar les incursions de comandaments del programa Beach Jumpers de Douglas Fairbanks Jr., que va llançar operacions de desviació d'unitats petites contra les illes controlades pels alemanys al Mediterrani. En un moment donat, va acompanyar Fairbanks en una invasió d'una illa davant de la costa d'Itàlia i va utilitzar una metrallera Thompson per ajudar a capturar presoners italians i alemanys. Alguns dels seus escrits d'aquesta època es van incorporar al documental *Once There Was a War* (1958).

Steinbeck va tornar de la guerra amb una sèrie de ferides de metralla i algun trauma psicològic. Es tractava, com sempre, escrivint. Va escriure el guió de la pel·lícula d'Alfred Hitchcock *Lifeboat* (1944), i amb el guionista Jack Wagner, *A Medal for Benny* (1945), sobre *paisanos* de *Tortilla Flat* que van a la guerra. Méstard va demanar que el seu nom fos retirat dels crèdits de *Lifeboat*, perquè creia que la versió final de la pel·lícula tenia matisos racistes. El 1944, contusionat, maltractat i enyorat, Steinbeck va escriure *Cannery Row* (1945), una carta d'amor a la ciutat de Monterey.

L'any 1952 Steinbeck va publicar *A l'est de l'Edèn*, una obra que explora les difícils relacions entre un pare i dos fills i la rivalitat entre aquests dos germans en el context d'una societat extremadament puritana. L'autor va assegurar que era la seva millor novel·la, la més màgica. En col·laboració amb Elia Kazan, l'obra es va convertir en

una emblemàtica pel·lícula que va suposar el debut del jove actor James Dean. D'aquesta novel·la no se n'ha fet fins ara cap traducció al català. Cinc anys més tard, Steinbeck va publicar la novel·la satírica *El breu regnat de Pippin IV* (Cruïlla, 1995, traducció de Cristina Beltrani Rius) un relat en què un home honrat és coronat rei de França gràcies a una conxorxa dels partits polítics per reinstaurar la monarquia.

Anglaterra i ruta pels EUA

De març a octubre de 1959, Steinbeck i la seva tercera dona, Elaine, van llogar una casa de camp al poble de Discove, Redlynch, prop de Bruton a Somerset, Anglaterra, mentre Steinbeck investigava el relat de la llegenda del rei Artús i els cavallers de la taula rodona. Glastonbury Tor—un turó esmentat en el llegendari celta—era visible des de la casa de camp, i Steinbeck també va visitar el proper turó del castell de Cadbury, el suposat lloc de la cort de Camelot del rei Artús. El manuscrit inacabat de l'obra que va sorgir d'aquesta experiència es va publicar després de la seva mort, l'any 1976, en un llibre titulat *Els fets del rei Artús i els seus nobles cavallers* (Columna, 1988, traducció de Dolors Udina).

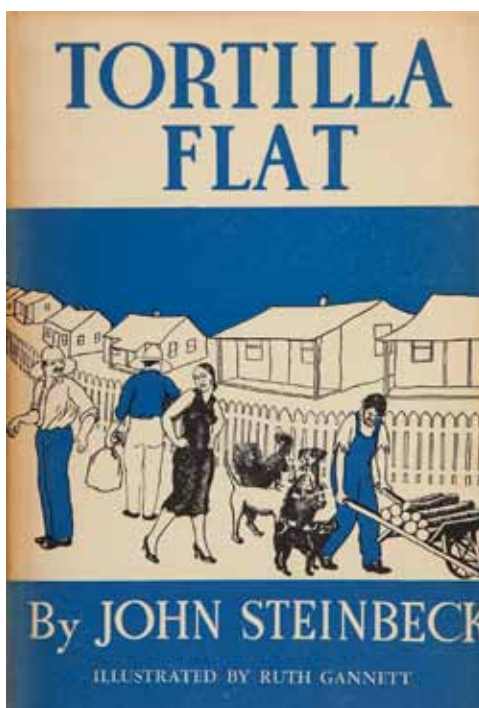

De tornada d'Anglaterra, Steinbeck s'adona que fa molts anys que es mou en un cercle geogràfic molt reduït que gira sempre al voltant de Nova York, Chicago i San Francisco. Per aquest motiu, decideix recórrer els Estats Units de costa a costa en un trajecte de més de 16.000 quilòmetres i a través de trenta-quatre estats. El resultat literari d'aquest viatge és *Viatges amb el Charley* (1962; Viena Edicions, 2019, traducció de Marc Donat), un dels llibres més amens, deliciosos i sovint més poètics de l'autor. Al llarg del viatge, Steinbeck parla amb gent de tota mena: camioners, cambrers, grangers, camperols, i reflexiona sobre el fet de viatjar i sobre la vida, la geografia i la història del seu país.

Charley, el seu acompanyant, és un gos caniche francès que esdevé el seu més fidel amic i confident. L'altre gran protagonista del llibre és *Rocinante*, que és el nom que l'escriptor posa a la camioneta amb una casa a sobre —a mode d'autocaravana— que li serveix per desplaçar-se.

Aquesta és la justificació del viatge que l'autor dóna a les primeres pàgines del llibre: "I així vaig descobrir que realment no coneixia el meu país. Jo, un escriptor nord-americà, que escric sobre els Estats Units, estava treballant de memòria, i la memòria és en el millor dels casos un dipòsit defectuós i deformat. No havia sentit la parla del país, no n'havia olorat l'herba, ni els arbres ni les clavegueres, no n'havia vist les muntanyes ni les aigües, ni els colors ni la qualitat de la llum. Coneixia els canvis només pels llibres i els diaris. Però, a banda d'això, feia vint-i-cinc anys que no sentia el país. En resum, escrivia sobre una cosa que no coneixia, i a mi em semblava que per algú que li diuen escriptor això és un crim" (ed. cit., p. 13).

El retrobament amb la seva terra nadiua, Califòrnia, la viu així: "Se'm fa difícil escriure sobre la regió del nord de Califòrnia, la meua terra natal. Hauria de ser el més senzill, perquè conec aquesta franja en angle que voreja el Pacífic més bé que qualsevol altre indret del món. Però no la considero només una cosa, sinó moltes... impreses una damunt d'una altra fins que tot es torna borrós [...] Aquesta autopista de formigó amb quatre carrils que els cotxes travessen rabent, la recordo com una carretera de muntanya estreta i plena de revolts per on circulaven, arrossegats per les mules a una velocitat constant, els carros de fusta [...] Aquí hi havia un poblet molt petit, amb una

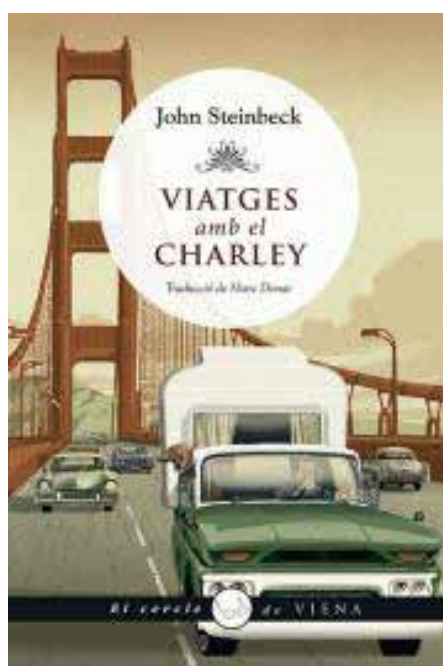
botigueta sota un arbre, un ferrer i un banc per seure-hi al davant i escoltar els cops de martell contra l'enclusa. Ara hi ha escampades en qualsevol direcció més d'un quilòmetre i mig de casetes i més casetes, cadascuna igual a la del costat, tot i que intenten no assemblar-se" (ed. cit., p. 209). I més endavant explica: "Recordo Salinas, el poble on vaig néixer, quan anunciava orgullós que tenia quatre-cents habitants. Ara en té vuitanta mil i continua creixent de qualsevol manera en progressió matemàtica —uns cent mil d'aquí a tres anys i potser dos-cents mil d'aquí a deu—, sense veure-hi el final" (ed. cit., p. 210). Suposem que l'autor estaria content si sabés que actualment Salinas, malgrat tot, és una ciutat que no arriba als cent cinquanta mil habitants.

L'última novel·la de Steinbeck, *L'hivern del nostre descontent* (1961), examina el declivi moral als Estats Units. El protagonista, Ethan, creix descontent amb la seva pròpia decadència moral i la dels que l'envolten. El llibre, que no va ser un èxit de crítica, té un to

molt diferent de la postura amoral i ecològica de Steinbeck en obres anteriors com *Tortilla Flat*. L'any 1962 l'Acadèmia Sueca va acordar concedir-li el Premi Nobel de Literatura, entre altres motius, "per la seva sensibilitat social i constant simpatia envers els oprimits i desheretats de la societat".

La perla

L'any 1940, Steinbeck i el seu amic el biòleg marí Edward F. Ricketts van fer un viatge en vaixell pel Golf de Califòrnia —molt ric en espècies marines— amb la intenció de recollir-hi animals i parlar sobre qüestions científiques i filosòfiques. Del diari d'aquest viatge —amb extensos fragments sobre història natural— en va sortir el llibre *El*

mar de Cortés (1941), escrit per tots dos, tot i que la part narrativa es va publicar més endavant només amb la firma de Steinbeck. És en aquest llibre que podem trobar el germen d'una de les seves novel·les més llegides i més populars i que ara el lector català pot trobar en una nova versió: *La perla* (1947; Vicens Vives, 1994, traducció de Jordi Arbonès; Proa, 2024, traducció de Xavier Pàmies).

Durant el viatge pel Golf de Califòrnia, i concretament durant l'estada a la ciutat de La Paz, un dels centres de producció de perles més importants, Steinbeck va conèixer no només l'ambient i la cultura on es desenvolupa *La perla* sinó la mateixa llegenda que va motivar el relat. A *El mar de Cortés* dediquen moltes pàgines a aspectes que a *La perla* tenen una certa importància, com ara la manera de viure dels indis, les creences que tenen o el valor que donen a les canoes.

Basada, doncs, en una antiga llegenda mexicana, *La perla* narra les peripècies d'un pobre pescador indígena que troba la perla més bonica del món però que és víctima de l'engany i de la pressió d'una societat materialista molt diferent de la seva. De totes formes, Kino, el protagonista no renuncia a un món d'il·lusions que només els diners i la societat dels blancs li poden proporcionar. Aquesta paradoxa està a la base del conflicte intern que es desenvolupa a la novel·la. Steinbeck narra els fets amb un gran lirisme i amb una calculada simplicitat, de manera que al final el text s'erigeix en una suggerent al·legoria sobre la pèrdua de la innocència.

A l'obra, els indis —Kino i el seu germà Juan Tomàs, i Juana i Apolonia, les seves esposes— es distingeixen per la seva indefensió, la seva ignorància del món llibresc i pels forts vincles amb l'entorn, la família i la comunitat. Els blancs, encarnats en les

figures del metge, del capellà i dels compradors de perles, es caracteritzen per l'egoisme i la seva condició depredadora. *La perla* planteja, en el fons, l'antagonisme que es produeix entre dues cultures i la denúncia de la situació d'injustícia que s'estableix entre explotadors i explotats.

A d'altres nivells, també afloren a *La perla* tant el fatalisme de les idees de Ricketts —és inútil rebel·lar-se des de la pobresa contra l'ordre establert— com les idees evolucionistes i nietzschianes de superació personal encarnades en l'afany de progressió material i moral del protagonista. *La perla* també connecta, en certa manera, amb novel·les com *Tortilla flat*, on Steinbeck qüestionava els valors de la societat materialista occidental. En aquest sentit, el final de la novel·la no representaria un fracàs personal de Kino sinó el rebuig de tots els desitjos que la trobada de la perla ha despertat en el protagonista i una reintegració al món més natural al qual pertany. D'aquesta novel·la, Steinbeck mateix es va encarregar de fer-ne el guió per a una versió cinematogràfica que va dirigir l'any 1947 Emilio Fernández i que van protagonitzar Pedro Armendáriz i Maria Elena Marques.

Final

John Steinbeck va morir a la ciutat de Nova York, on havia començat la seva carrera d'escriptor, el 20 de desembre de 1968, durant la pandèmia de grip d'aquest any i a causa d'una insuficiència cardíaca congestiva. Tenia 66 anys i havia estat fumador de tota la vida. L'autòpsia va mostrar una oclusió gairebé completa de les principals artèries coronàries. D'acord amb els seus desitjos, el seu cos va ser incinerat i enterrat el 4 de març de 1969 a la tomba de la família Hamilton a Salinas, amb els dels seus pares i avis materns. ■

